

Vol. 28, № 2, P. 57–71.

REFERENCES:

1. Adorno T. *Filosofija novoi muzyki* [The philosophy of new music]. – M.: Logos, 2001.
2. Bogomolov A.G. *Metafizika zvuka v zapadnoevropeiskoi kul'ture* [Metaphysics of sound in Western culture]. – M.: Maks press, 2012.
3. Kazinik M. *Tajny geniev* [Secrets of geniuses]. – M.: Izd-vo Novyi Akropol', 2015. – 584 s.
4. Kuzanskij N. *Ob uchjonom neznanii* [On scientific ignorance]. – M.: Izd-vo "Akademicheskij Projekt" 2011. – 159 s.
5. Losev A.F. *Osnovnoi vopros filosofii muzyki* [The main question of the philosophy of music]. – M.: Politizdat, 1991. – S. 315–335.
6. Losev A.F. *Muzyka kak predmet loogiki* [Music as a matter of logic]. – M.: Mysl', 1995. – S. 194–369.
7. Ljubovskij L.Z. *Chto est' muzyka* [What is music]. – Kazan'; Hjetter, 1993. – 31 s.
8. Medushevskij V.V. *Intonazionnaja forma muzyki* [Intonational form of music]. – M.: Kompozitor, 1993. – 262 s.
9. Platon. *Izbrannyje dialogi* [Chosen dialogues]. – M.: Ripol Klassik, 2002. – 957 s.
10. Jarvis S. *Musykal'noje myshlenie: Gegel' i fenomenologija prosodii* [Musical Thinking: Hegel and Phenomenology of Prosody]. – L.: Paragraph, 2005. – P. 57–71

Тарасюк Л. С., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри психології та суспільних наук, Академія муніципального управління (Київ, Україна), E-mail: logaa252@gmail.com

Осмыслення цілісності через філософію М. Кузанського і музику І. Баха.

Анотація. Предметом дослідження в даній статті є контекст відношення філософії і музики. Розглядається наукове відкриття М. Кузанського про мистецтво створення світу і музика І. Баха через співзвучність слова і музики. Обґрунтовується звукомислова цілісність музичної комунікації, здатної адекватно відобразити особливості філософії та музики.

Ключові слова: філософія, музика, мистецтво, особистість, буття, цілісність, духовність, культура.

Tarasyuk L., PhD in philosophical Sciences, docent, associate Professor of the Department of psychology and social sciences, Academy of municipal management (Kyiv, Ukraine), E-mail: logaa252@gmail.com

Understanding of integrity through the philosophy of N. Cusa and music by J. Bach.

Annotation. The subject of the research in this article is philosophy and music's context of the relationships. N. Cusa's scientific discovery about the art of world's creation and I. Bach's music through the harmony of words and music are examined. Sound - semantic integrity of musical communication which is able to adequately reflect the characteristics of philosophy and music is justified.

Key words: philosophy, music, art, personality, existence, integrity, spirituality, culture.

УДК 170.3

Солдатська Т. І.,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри мистецтвознавчих і гуманітарних дисциплін

Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну

ім. М. Бойчука

(Київ, Україна), E-mail: tamroniy@rambler.ru

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ДУХОВНОСТІ

Анотація. Стаття пропонує до розгляду різні вектори осмислення того, чим є для людини феномен духовності. Остання розкривається через комплексний взаємозв'язок душі і духу, вказуючи на амбівалентність людської природи, наявність інтуїтивного та дискурсивного, емоційного та рефлексивного, ірраціонального та логічного в її вчинках і

намірах. Значущість духовного виміру людського буття обґрунтовується шляхом аналізу глибинних психічних процесів, притаманних суб'єктові, а також його реалізації в публічному просторі.

Ключові слова: духовність, дух, душа.

Постановка проблеми. Феномен духовності без зайвого пафосу нерозривно пов'язаний з фундаментальними аспектами людського буття, нагадуючи своєрідний спалах вогнику або маяк, що з'являється у найбільш критичні хвилини життя кожного індивіда. Тому не дивно, що навіть у царині повсякденного досвіду наявність духовності в людині визначають як щось унікальне – вихідну творчу силу, джерело натхнення до нових відкриттів, причину невпинного круговороту питань та відповідей, завдяки чому відбувається постійне інтелектуальне зростання, перетворення живої істоти на неповторну персону.

Проте у сучасному філософському дискурсі дедалі важче віднайти спільне етимологічне бачення понять «дух», «душа», «духовність» попри загальну значущість тих феноменів, які вони відображають для життя кожної окремої людини. Багато в чому це зумовлено різними шляхами формування уявлень про дух та душу в контексті історичного суспільного розвитку. Як наслідок, сьогодні можна констатувати появу цілого лабіринту інтерпретацій щодо розуміння феномену духовності, її призначення та ролі у формуванні як конкретної особистості, так і людства загалом.

Таку неоднозначність в тлумаченнях демонструє і неабияка полісемантика понять «дух» і «душа», що стає очевидною при аналізі різноманітних мовних еквівалентів, кожен з яких відсилає до притаманного лише йому сюжету і починає жити в філософії своїм окремим життям. Наявність в чужих мовах таких знакових понять, як: *mens, anima, animus, spiritus* (лат.); *ψυχη, νοϋς, διανοια* (грек.), *soul, spirit, mind* (англ.), *Seele, Geist, Gemüt* (нім.) та ін., лише підкреслює ту складність, що неминуче виникає при аналізі понять духу, душі, духовності і тих глибинних значень, що містять ці слова, зокрема, й в українському контексті [1, с. 174].

Однак, звідси випливає, що проблема духовності не втрачає своєї актуальності й сьогодні всупереч цинічній епосі постмодерної цифрової культури, провокуючи нові приводи для своєї інтерпретації. Зокрема, досить тісно з темою духовності пов'язана *Philosophy of Mind* як один з провідних напрямків сучасних філософських досліджень. Є підстави для аналізу відповідної проблематики і з огляду на палкі дискусії щодо пост- і трансгуманізму, а також сучасної філософії техніки, футурології і т. д.

Аналіз публікацій. Тож не є дивним, що попри всебічний фундаментальний аналіз духовного виміру людського буття представниками феноменологічної школи та класиками філософської антропології (Е. Гусерль, М. Шелер, Г. Плеснер), а також багатьма іншими інтелектуалами (З. Фройд, К. Г. Юнг, Ж. П. Сартр,) ця тема до цього часу привертає увагу, демонструючи свою невичерпність. Не є винятком і Україна, де протягом останніх років проблему духовності тією чи іншою мірою аналізували у своїх наукових працях Бойко О. П., Іванова О. І. Боришевський М. Й., Сафонік Л. М.

Мета. Саме тому вихідною метою цієї статті є розгляд різних векторів осмислення того, чим для людини споконвіку були дух і душа. Відповідно, першочерговим завданням автора є спроба сформулювати цілісне, інтегральне бачення духовності як невід'ємної умови самовизначення людини у її стосунку до інших та до світу загалом.

Виклад матеріалу. Як відомо, перші витoki звернення до поняття «дух» можна спостерігати ще у носіїв міфологічного світосприйняття. Ритуальні магичні практики первісної людини базувалися в тому числі на анімізмі – вірі в реальне існування одухотворених сил природи або стихії, що проявляли себе в камінні, рослинах, тваринах, тих чи інших фізичних явищах. Як наслідок, навіть звичайним матеріальним

речам приписувалися розум, могутність, спроможність впливати на хід подій. Та важливим є інше – з анімістичних уявлень виникає культ предків, або віра в духів померлих людей, відповідно, формуються перші картини потойбічного життя.

Дещо складнішим є релігійне тлумачення духу, що досить яскраво відчувається на прикладі християнської догматики. Зокрема, ще в ранній патристичній літературі можна констатувати визнання об'єктивного і незалежного існування Святого Духу в сенсі сакрального провісника або джерела Божого послання до людей. Саме тому релігійне розуміння духовного начала передбачає звернення до особливих корпусів текстів, що отримали назву книг Одкровення, що б не малось на увазі – Тора, Веди, Коран, чи Старий і Новий Заповіт. Адже на відміну від звичайної літери, що здатна вбивати, Дух животворить, тому Божественне Одкровення – це не просто факт його наявності. Це особлива подія відкритого діалогу Бога і людини, завдяки якому кожен індивід долає свою власну скінченність.

Одним з найавторитетніших фахівців з богословської екзегези, хто звертається до містичної присутності Святого Духу в Писанні, й тому наполягає на його алегоричності, можна вважати Орігена. Як стверджує Е. Тисельтон, саме Оріген пропонує досі поширену в біблеїстиці думку: всі описи історичних подій мають буквальний сенс, що порівнюється з тілом, моральнісний, що сприймається як аналогія до душі, і глибинний духовний сенс, який можна співвіднести з самим духом [2, с. 117].

Попередній аналіз дозволяє зробити відповідний висновок: релігійний досвід констатує об'єктивний характер існування духу як прояву вищої, абсолютної сутності, на яку людина не здатна впливати. Та, з другого боку, саме в рамках релігійного світогляду кожен індивід починає відчувати себе «сподвижником» – носієм божественної істини, а саме, обраною персоною, що усвідомлює своє призначення і здатна надихати інших. Відповідне «відчуття духу в собі» можна вважати душею. Тобто, душа – це реалізований у внутрішньому світі дух, царица мікрокосму, життєдайний стимул, що виражається в різноманітних проявах людської активності.

Ось чому про людську душу часто говорять, що вона може бути слабкою і сильною, шляхетною і підлою, героїчною та нищою, блаженною і грішною, розумною та алогічною, сумлінною і безвідповідальною. Адже всі ці значення вказують на величезне багатство, властиве кожній людській натурі. Отже, душа – те, що неодмінно персоніфікує, виокремлює, перетворює індивіда на особистість з наявним лише у неї світосприйняттям, характером, легкістю і силою уяви, обдарованістю та ін.

Однак, ця потужна внутрішня сила з необхідністю виявляє себе в різноманітних зовнішніх проявах, сукупність яких слід визначати як духовність. Тобто, духовність як феномен передбачає розкриття і реалізацію глибинних інтенцій, принципів, цінностей, якими у своєму житті керується людина. Інакше кажучи, духовність тісно пов'язана з перетворенням потенційного в актуальне, отже, неминучим вибором, що тягне за собою відповідальність не лише перед власним Я, а й перед іншими. Врешті решт, як влучно зазначає О. Бойко: «Духовність людини – це вміння вийти за рамки вузького егоїстичного прагнення вижити, досягти успіху, захистити себе від негод». [3, с. 43].

Зокрема, релігійний аспект духовності передбачає залучення людини до сакрального таїнства інтерсуб'єктивного перебування в спільній вірі. Отже, тут ідеться не лише про визнання, а й реальне дотримання тих принципів та догм, що вважаються достеменно істинними в тій чи іншій релігійній доктрині. Це чудово демонструє християнська еклесіологія¹, що пропонує специфічне розуміння інституту Церкви на рівні містичного Тіла Христового, навколо якого починають формуватися реальні громади, або об'єднання людей, вірних ідеї та здатних транслювати її іншим.

Тим не менше, існує альтернативне бачення проблем, пов'язаних з визначенням

¹ Еклесіологія (від гр. ἐκκλησία — церква і λόγος — знання) – розділ християнської догматики, що вивчає природу і властивості Церкви.

духу, душі, або духовності, яке пропонує сучасна наука. Адже було б помилковим стверджувати, що холодний раціональний інтелект науковця позбавлений свого Абсолюта – тієї ідеальної сутності, або вищої мети, до якої прагне наблизитися кожна людина. Наука теж може бути пристрасною, вона теж підживлюється завдяки своєрідній «божественній іскрі». Проте втіленням духу для науки насамперед виступає індиферентна і безвідносна Істина, впевненість в якій і визначає життєвий вибір людини, орієнтує її мислення, формує стратегію подальшої діяльності, водночас встановлюючи її чіткі межі.

З іншого боку, наукове світосприйняття небезпідставно звинувачують у свідомому редукціонізмі стосовно поняття «душа», що у відповідному контексті розглядається виключно як наявність психіки з притаманними їй актами переживань, уявлень, спогадів, фантазій та ін. у ролі способів раціонального схоплення дійсності. Це дивовижним чином підкреслює сама психологія, яка займаючись дослідженням перебігу психічного життя індивіда, починає називатися «наукою про душу без душі», що теж накладає своєрідний відбиток на подальше розуміння ролі значущості духовного начала в житті кожної людини.

Брак уваги до феномену духовності і навіть кризи розуму, зумовлену позитивістськими настроями та одночасним наївним захопленням науково-технічною революцією, свого часу добре схопили провідні інтелектуали ще на початку 20 ст. Насамперед ідеться про своєрідне «розчаклування світу» – раціоналізацію як діагноз М. Вебера, який він пов'язував з неминучим зникненням «вищих благородних цінностей з суспільної сфери». [4]. Схожі думки знайшли своє відображення в численних антиутопіях – варіаціях на тему «Занепаду Європи» або роздумах про загрозу деструктивних проявів колективного несвідомого на кшталт К. Г. Юнга.

Однак, такі песимістичні настрої небезпідставно виникають внаслідок усвідомлення очевидного дисбалансу між духовним і сакральним з одного боку, та раціональним і технічним з іншого. Глобальна екологічна криза, світові війни, практика концтаборів і масового знищення людей промовисто свідчать про загрозу втрати духовності як глибинного фактору людяності загалом.

Проти надмірного застосування наукових ідеалізацій, що перетворюють життя людини на модель чи конструкт, критично виступав Е. Гусерль. Останній визначав цю тенденцію як проблему «*гіпостазування сутностей*», за яким ховаються справжні глибинні сенси розуміння того, ким є жива людина, що її турбує чи навпаки інспірує, надає життєвої сили. Особливо гостро Гусерль помічає це в «Кризі європейських наук», де він аналізує духовний вимір буття як «універсальну діяльність, котру людська практика і будь-яке донаукове та наукове життя вже мають в якості передумови, і духовні здобутки якої слугують їм постійною основою, що зливається з їх власними досягненнями». [5, с. 156].

Разом з тим наука вносить свої оригінальні корективи в розуміння феномену духовності, що насамперед постає як своєрідна атмосфера чи «топос» можливостей для конкретної людської самореалізації, і як наслідок, демонструє дзеркальне відображення культурних досягнень і здобутків людини за кожної історичної епохи. У такому разі духовність варто розуміти як локальне, або обмежене у часі і просторі явище, що однак в неповторний спосіб властиве кожній спільноті. Отже, навіть розглянута під таким кутом духовність безпосередньо пов'язана з черговим проривом, поступом, піднесенням, постійним розкриттям нових ідеалів, принципів, цінностей, які завжди відрізняють наступні покоління від уже класичних, загальноприйнятих авторитетів думки.

Багатогранність феномену духовності, очевидно, лишається нерозкритою, якщо звертатися лише до аналізу міфологічних, релігійних чи наукових розвідок, присвячених цьому питанню. Ба більше, тільки філософія як фундаментальна метадисципліна здатна охопити всі непрості взаємозв'язки, що розкривають суперечливу структуру духовності. Адже остання неможлива без розгляду феноменів духу і душі, які своєю

чергою проявляються в її конкретних і багатоманітних проявах. У такому випадку на згадку не випадково приходиться фігура герменевтичного кола, де ціле обумовлює частини і навпаки, оскільки, на думку Ф. Шляєрмахера «повноцінне знання завжди передбачає циклічність». [2, с. 171].

Відповідну взаємозалежність духу, душі і духовності слід розглядати як конструктивний процес, завдяки якому кожна людина раніше чи пізніше презентує те, чим вона ще не володіє, винаходить сама себе, або провокує щось нове – те, що можна позначити як приріст буття (*Seinzuwachs*). Отже, ідеться про сутнісне збагачення, яке лише згодом перетвориться на репродукцію, повторення, симуляцію та інші похідні форми власного існування.

З іншого боку, є підстави стверджувати, що поняття «дух» передбачає факт визнання незалежного існування певного логосу, вищого розуму – об'єктивного начала, котре може виступати рушійною силою, спрямовуючи життєвий вибір кожної людини. Відповідно, «душа» – це персоніфікований прояв духу, його суб'єктивний вимір, що виражається крізь призму неповторності людської екзистенції. Також наявність душі можна обґрунтувати за допомогою поняття «самосвідомість», адже вона є центром зосередження всіх вольових актів, джерелом суджень, оцінок, міркувань, очікувань і т. д.

Проте, якщо душа передбачає глибинне занурення у внутрішній світ самості, поняття «духовності» з необхідністю повертає все і навіть понад те, чим переймається людина, назовні – у світ культури та соціуму. Отже, коли ідеться про духовність, варто мати на увазі поєднання суб'єктивного та об'єктивного чинників у раціональному освоєнні та перетворенні людиною дійсності. Інакше кажучи, духовність як взаємозв'язок душі і духу неодмінно визначає амбівалентність людської природи, вказуючи на наявність інтуїтивного та дискурсивного, емоційного та рефлексивного, ірраціонального та логічного в наших вчинках і намірах.

У широкому сенсі духовність – це відкритість людини світу, спроможність до його перетворення, можливість зробити предметом пізнання все у світі, навіть власну персону. Духовність – це постійне трансцендування, вихід за межі своєї суб'єктивності і наявного стану справ, піднесення над зовнішніми обставинами чи реаліями, що інколи навіть виражається у їхньому радикальному запереченні. Саме це мав на увазі М. Шелер, стверджуючи, що неодмінною ознакою духовності слугує спроможність людини сказати власній природі (бажанням, інстинктам, потягам) – Ні. Лише тоді вона здатна «створити над світом свого сприйняття ідеальне Царство думок» або «сублімувати енергію власних потягів у духовну діяльність». [6, с. 65].

Прикладом відповідних трансформацій може слугувати творчий процес, протягом якого зі звичайних речей, подарованих природою, завдяки геніальному задуму і вправності майстра з'являються справжні шедеври мистецтва, спроможні вражати кожне нове покоління всупереч змінам канонів, історичних уподобань чи банальних вимог часу.

Не менш важливою ознакою духовності є також здатність до абстрактного мислення, що проявляється в актах *ідеації* – інтуїтивного сутнісного споглядання, або вбачання загального в одиничних предметностях. Це яскраво демонструє оперування числами, або ідеальними математичними фігурами, чистих аналогів яких не існує в матеріальному світі. Отже, наявність апіорного знання і можливість екстраполувати його на сферу перетворення реальності, що виявляється в технічних досягненнях, теж є своєрідним результатом розкриття багатогранного феномену духовності.

Звичайно, не існує уніфікованої, загальноприйнятої думки, що достеменно могла б пояснити, яким чином виникають дух, душа, духовність. Навіть зараз, попри сучасні наукові звершення та високий рівень інтелектуальних дискусій важко знайти одностайну відповідь на це питання, що радше породжує безплідні суперечки або свідомі спекуляції серед дослідників і фахівців – прибічників різних напрямків

чи доктрин. Однак, якщо поглянути на історичний зріз, досить поширеним є тлумачення душі, де вона поставали як бінарна опозиція до людського тіла. А це вже відсилає до відомого філософського дискурсу протиставлення духовного і тілесного та, відповідно, ідеального і матеріального.

Звідси випливає закономірне питання: якщо душа є джерелом людської активності та спонукає до перетворення навколишнього середовища в культурний простір, чи не нівелюється тоді роль матеріального чинника у формуванні як індивіда, так і суспільства в цілому? Уперше, ця дилема була гостро порушена на рівні релігійного світосприйняття, що чітко протиставляє духовне і тілесне як дві крайні протилежності, боротьбою між якими по суті виступає життя окремої людини. Остання вважалась приреченою на пристрасті та страждання як результат надмірної уваги до своєї тілесної природи. Більше того, тіло часто сприймалося як в'язниця, або у кращому випадку «тимчасовий притулок» для безсмертної душі.

Якщо звернутися до християнства, виявиться, що сприйняття тілесності як джерела спокусу, а отже, й гріховності нерозривно пов'язане з його матеріальністю. Матеріальне ж асоціюється з платонівським тлумаченням мінливого стану речей, що не володіють справжнім самостійним буттям, проте змушені перебувати у процесі становлення. Отже, матеріальне тіло не є вічним на відміну від безсмертної душі, воно є лише продуктом матерії – чогось хаотичного, неоформленого, позбавленого сталості та цілісності.

Подальша ідея розмежування тілесного й духовного інтерпретується християнськими богословами з огляду на відомий діалог «Федр», де фігурує легенда про візника з двома кіньми – чорним та білим. Чорний кінь як раз і символізує тіло, що тягне людину вниз – подальше від споглядання божественного світу ідей, досяжного завдяки наявності білого коня – безсмертної душі. Відповідно, і земне життя людини призначене насамперед для того, щоб душа могла спокутувати свої гріхи, здобути під впливом матеріальних благ, до яких належить і живе, здорове тіло.

Своєрідна реабілітація тіла відбувається за доби Відродження, що призводить і переосмислення його антиподу – душі. Однак, протиставлення духовного / тілесного нікуди не зникає, ба більше, воно отримує нового інтелектуального забарвлення у Декартовому субстанційному дуалізмі. Разом з тим, не випадково Е. Гусерль позначає це як «архімедову точку» – появу філософування цілком іншого виду, котре шукає граничні засади в суб'єктивності». [5, с. 116].

Як наслідок, душа здобуває новий статус у сенсі *cogito* — фундаментального джерела мислення, сфери інтелігібельного¹ простору, носія вроджених ідей і т. д., що протиставляється тілу як фізичній протяжній субстанції. З одного боку, така позиція була гостро розкритикована ще сучасниками Декарта, але водночас вона дала поштовх для подальших перспектив трансцендентальної філософії.

Подальше переосмислення духовного й тілесного відбувається завдяки антропологічному повороту, що розглядає людину як специфічну живу істоту, яка здатна до самоідентифікації та з необхідністю трансформує або окультурює все навколо себе. Відома думка Ф. Ніцше про те, що людина є насамперед неусталеною, недосконалою твариною, знаходить оригінальне продовження у поглядах провідних класиків філософської антропології – М. Шелера, Г. Плеснера, А. Гелена. Як наслідок, докорінно змінюються уявлення про людину і причини її винятковості, а також про зв'язок духовного і тілесного як двох взаємозалежних чинників цілісного людського організму. Ба більше, виявляється, слабка від природи і вразлива у біологічному сенсі людина від самого народження приречена на активну соціальну діяльність. Вона змушена створювати культуру, або світ символічних значень та кодів як необхідний простір для власного існування, що, мабуть, було б неможливо без наявності у неї вихідного мотиватора – внутрішнього спонукання

¹ Інтелігібельний (від лат. «*intelligibilis*» - уможлижуючий) – філософський термін, що вказує на предмет, недосяжний чуттєвому пізнанню.

чи духовності.

Висновки. Отже, з огляду на попередні міркування можна підкреслити: саме завдяки духовності як рушійній силі будь-якого творчого процесу людина перетворює власні природні недоліки на потенційні перспективи та переваги, первинну безпорадність на плацдарм для успішної самореалізації. Як наслідок, виникають підстави говорити про своєрідне «розвантаження», що дозволяє пояснити гнучкість та мобільність людського мислення, готового постійно порушувати правила, виходити за межі власних інстинктів, або передбачених, запланованих, задалегідь прорахованих ситуацій.

Керуючись духовними поривами, людина легко пристосовує власну тілесність для парадоксальних з точки зору біології потреб, однак, цілком типових для неї як соціальної істоти. Саме тому вона часто змушена приборкувати свої афекти, спрямовуючи будь-який конфлікт у правове поле, на чому ґрунтуються всі основоположні теорії суспільного договору, що розглядається як результат обмеження природних прав людини. З іншого боку, історія пам'ятає багато прикладів, що демонструють: заради своїх принципів, ідеалів, чи переконань людина спроможна стоїчно витримувати навіть фізичні тортури, що свідчить про величезну силу волі, або духу, наявну всупереч інстинкту самозбереження.

Духовна діяльність індивіда зумовлює необхідність постійно проявляти себе у сфері публічного простору, де кожен відчуває буттєву солідарність, або колективну відповідальність саме як громадянин того чи іншого суспільства. Зокрема, таке чітке розуміння своєї ідентичності демонстрували ще грецькі поліси, де серйозним покаранням вважався ostracism – примусове вигнання людини за межі власної ойкумени.

Отже, встановлення активних соціальних відносин, їхнє подальше ускладнення, що проявляє себе у формуванні плюральності різних символічних підуніверсумів, до певного кола яких одночасно може належати один індивід, функціонування різних соціальних інститутів – це теж один з ключових проявів людської духовності. Та найголовніше, що визначає її значущість, очевидно, стосується глибинних трансформацій всередині особистості. Ж.-П. Сартр влучно зазначав, що людина – це, по суті, її ж проєкт. [7]. Тобто, вона є тим, ким ще тільки має стати. У такому разі духовність також варто розцінювати як дзеркало власної поведінки, або здатність критичної переоцінки попереднього досвіду, джерело якісних зсувів думки, що вказує на постійне розширення горизонту розуміння себе та інших у життєсвіті.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Балібар Е. Ame, Esprit – укр. душа; ум, розум, дух // Європейський словник філософій: лексикон неперекладностей [у 6 т.] Том 1. – К. : Дух і літера, 2011. – С. 174.
2. Тисельтон Е. Герменевтика. Пер. с англ. – Черкасы: Коллоквиум, 2011. – С. 117.
3. Бойко О. П. Виміри духовності у сучасному світі // «Філософія. Культура. Життя». Міжвузівський збірник наукових праць. Вип. 35, 2010, С. 41-49.
4. Вебер М. Наука как призвание и профессия. – URL: <http://lib.ru/POLITOLOG/weber.txt>. (Дата обращения 22.12.2016)
5. Гуссерль Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. – Спб.: издательство «Владимир Даль», 2004. – С. 156.
6. Шелер М. Положение человека в космосе // Проблемы человека в западной философии. – М. : Прогресс, 1988. – С. 65.
7. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм. – URL: <http://www.etextlib.ru/Book/Details/9211>. (Дата обращения 22.12.2016)

REFERENCES:

1. Balibar E. Ame, Esprit – ukr. dusha; um, rozum, dukh [Ame, Esprit – Rus. the soul, the mind, the intellect, the spirit] // Yevropeyskiy slovnyk filosofii: leksikon neperekladnosti [u 6 t.] Tom 1. – K. : Dukh i litera, 2011. – S. 174..
2. Tisel'ton E. Hermenevtika. Per. s angl [Hermeneutics]. – Cherkassy: Kollokvium, 2011. – S. 117.
3. Boiko O. P. Vymiry dukhovnosti u suchasnomu svit [Measurement of spirituality in

modern world] // «Filosofia. Kultura. Zhyttia». Mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats. Vyr. 35, 2010, S. 41–49.

4. Veber M. Nauka kak prizvanie i professiya [Science as a vocation and profession]. – URL: <http://lib.ru/POLITOLOG/weber.txt>. (Accessed 22.12.2016)

5. Gusserl' E. Krizis evropeyskikh nauk i transtsendental'naya fenomenologiya [Crisis of European Sciences and transcendental phenomenology]. – Spb.: izdatel'stvo «Vladimir Dal'», 2004. – S. 156.

6. Sheler M. Polozhenie cheloveka v kosmose [Position of man in space] // Problemy cheloveka v zapadnoy filosofii. – M.: Progress, 1988. – S. 65.

7. Sartr Zh.-P. Ekzistentsializm – eto gumanizm [Existentialism is a humanism] – URL: <http://www.etextlib.ru/Book/Details/9211>. (Accessed 22.12.2016).

Солдатская Т. И., кандидат философских наук, доцент кафедры искусствоведческих и гуманитарных дисциплин Киевского государственного института декоративно-прикладного искусства и дизайна им. М. Бойчука (Киев, Украина) E-mail: tamroniy@rambler.ru

К определению понятия духовности.

Аннотация. Статья предлагает к рассмотрению различные векторы осмысления того, чем предстает феномен духовности для человека. Последняя раскрывается через комплексную связь души и духа, отображая амбивалентность человеческой природы, наличие интуитивного и дискурсивного, эмоционального и рефлексивного, иррационального и логичного в ее поступках и намерениях. Значение духовного измерения человеческого бытия обосновывается путем анализа глубинных психических процессов, свойственных субъекту, а также его реализации в публичном пространстве.

Ключевые слова: духовность, дух, душа.

Soldatska T., PhD of philosophical sciences, associate professor of the Department of art history and the Humanities, Kyiv state Institute of decorative and applied art and design of M. Boychuk (Kiev, Ukraine) E-mail: tamroniy@rambler.ru

To the Definition of the Spirituality's Notion.

Abstract. The article proposes for examination the thorough analysis of a man's spirituality which is shown as the core of deep intentions, basic principles and main values peculiar to everyone. The necessity of such research is connected with the absence of the clear conception that would explain the notions of spirituality, soul, spirit and their great significance not only in the personal, but in the social dimension too. The actuality of considerations, devoted to the phenomenon of spirituality seems more evident in the time of the cynic digital culture and leading scientific technologies. That is why the main goal of this article assumes the complete understanding of the spiritual man's being and its meaning in the modern life.

Accordingly to the conclusions of the article, the spirituality of a man causes the deep transformation of personality or the community. Serving as the permanent source of the critical reappraisal of values, spirituality expands the horizon of the human being in the «living world».

Keywords: spirituality, spirit, soul

УДК 16

Райхерт К. В.,

кандидат философских наук,
доцент кафедры философии естественных факультетов
философского факультета Одесского национального
университета имени И. И. Мечникова,
(Одесса, Украина), E-mail: virate@mail.ru

А. И. УЁМОВ: ДВЕ КЛАССИФИКАЦИИ ЛОГИЧЕСКИХ СИСТЕМ

Аннотация. А. И. Уёмов предложил две классификации логических систем. В основании деления первой классификации лежат философские категории «вещь», «свойство» и «отношение». Согласно этой классификации все логические системы можно разделить на реистические (логики вещей), атрибутивные (логики свойств) и реляционные (логики от-